

FŐVÁROSI ÜGYEK.

A budapesti kikötő.

A régi országház nagytermében meghívott előkeiő hallgatóság előtt tartotta meg előadását *Gonda Béla* nyugalmazott miniszteri tanácsos a városi kezelésben létesítendő budapesti kereskedelmi és ipari kikötőről. A közönség nagy figyelemmel hallgatta az előadást, a ki a kikötő létesítésének legbuzgóbb, legmunkásabb és legfáradhatatlanabb harcosa, s a ki ma mély hatást keltő előadása végén azt a meggyőződését hangoztatta, hogy a kikötő létesítését csak önérzettelen városvezetés bocsáthatná az állam földadatai körébe.

Az előadást a Magyar Földrajzi Társaság gazdasági szakosztálya rendezte *Havass Rezső* udvari tanácsos elnöklésével s a hallgatóság sorában megjelentek a városi, ipari, kereskedelmi és forgalmi életnek mindazok a tényezői, a kik meg tudják érteni a kikötő-propaganda célját és jelentőségét. A többi közt ott voltak: *Domonyi Móric*, *Sényi Péter*, *Trebitsch Miksa* és *Langsch József* a M. F. T. R. képviselőjében, *Vita Emil* dr. tanácsos, a közgazdasági osztály vezetője, *Mahrer Aladár* dr. főjegyző, *Palóczy Antal*, *Forbáth Imre* dr., *Meiszels Vilmos* dr., *Jencs Vilmos*, *Sigray Pál* törvényhatósági bizottsági tagok. *Kherndl György* miniszteri tanácsos, a soroksári Dunaág műszaki kirendeltségének főnöke, *Sándor Lajos* műszaki tanácsos, a budapesti övcsatorna tervezője, *Macher Ernő* műszaki tanácsos, *Antalffy Andor* és *Ott János* dr. miniszteri osztálytanácsos, *Pásztó Jenő*, a Magyar Keleti Tengerhajós Társaság vezértitkára és sokan mások.

Az előadásról ez a tudósításunk számol be:

A megjelenteket és az előadót *Havass Rezső* üdvözölte elnöki megnyitó-beszédében, rámutatva, hogy a főváros egyik legfontosabb kérdése az, a mi miatt összejöttek.

Gonda Béla azzal kezdte előadását, hogy november 15-én alakult meg Budapest Barátainak Társasága. Azt hiszi, hogy ennek az üdvös célu egyesülésnek nem csupán az lehet a célja, hogy elejét vegyék a Budapest utcáit elégtelenítő arkitektonikus szörnyűségeknek, hanem az is, hogy munkálja Budapest ipari és kereskedelmi föllendítését. Széppé ugyanis csak gazdag várost lehet tenni. (Helyeslés.)

Rátér Budapest kereskedelmi jelentőségének ismertetésére. A főváros, illetve Buda, már a középkorban, az Ánzsuk alatt szerepet játszott a kereskedelemben. Pest viszont a XVIII. század végén lett jelentékeny pontjává a nemzetközi kereskedelemnek. Egy 1820-ban kelt följegyzés rajongó szerzője már azt írja, hogy Budapestet fekvése arra predesztinálja, hogy *árukamrája* legyen a Keletről Németország és az örökös tartományok felé vagy vissza irányuló kereskedelemnek. Már az a följegyzés hangoztatja egy *közraktári* intézmény szükséges voltát. Pest akkori vásárait Lipcse, Braunschweig és Frankfurt piacaival vetették össze. Azok a külföldi kereskedők, a kik a vásár tartamára az Angol királyné táján a Dunaparton raktárt béreltek, évi 6000 forintot fizettek egy-egy helyiségért.

Kikötő hiányát már az 50-es években érezték. Később, a 70-es években a pesti Dunapart szabályozásával készültek tervezetek, de még csupán a hajózás igényének kielégítésére. Budapest közlekedési jelentőségének nagyobb lendületét *Baross Gábor* jövőbelátó egyénisége adott, a ki a zónatarifával, mint mondani szerette, azt a célt szolgálta, hogy fölrázza a lusta magyarságot s a brassói ténsasszonyt is fölcsalogassa Budápestre, ha galambot akar vásárolni. A *Vaskapu* megnyitása óta az Alsó-Duna forgalma Budapest felé irányul. Nagy haladás volt a magyar dunai befolyás előbbre vitelében, mikor *Lukács Béla* megteremtette a M. F. T. R.-ot állami részvétellel.

Mindennek nem csupán könnyen élvezhető

városra nézve. A forgalom növekedése oly nagy igényt támasztott, hogy ezt primitív pályaudvarokkal és a dunai rakodópartok egyszerű meghosszabbításával nem lehetett többé kielégíteni. Így vetődött föl szükségserűen egy nagy kereskedelmi és ipari kikötő létesítésének terve már Lukács Béla alatt, de ez a terv csak Dániel Ernő báró alatt öltött határozottabb körvonalat. Ekkor kapott megbízást a kormánytól Gonda Béla, a ki munkatársával, Izsáky Ernővel és Speidl Bódoggal látott a nagyszerű földadat teljesítéséhez.

Nem a momentán szükségét, hanem a jövődőt akarták készítenő tervükkel kielégíteni. Ebből a célból bejárták a Rajna, Elba, Odera stb. kikötőit. Főladatuk megoldásánál tisztában voltak azzal is, hogy nem a hajózás részére kell a kikötőt megteremteni, mert ez egymagában csak eszköz. A cél: a kereskedelem és az ipar megteremtése. El kellett dönteni azt is, hogy a kikötő létesítése kinek a földadata? Mainz kikötője a város és integráns része a város gazdasági és szociális életének. Gonda Bélát, mikor ott járt, beengedték a kikötő legtitkosabb raktáraiba. Itt volt tanuja annak, hogyan plombálják „eredeti csomagolásban” egész Európa részére a kínai teát, s hogyan kezelik Oroszország részére a francia bort. A kikötő jelentőségét éppen az adja meg, hogy nyerstermékeket ipari és kereskedelmi értékesítésre nagy haszonnal készít elő.

Az előadó rámutatott Düsseldorff példájára, a hol a várositást kiterjesztették a kikötőre, szeszgyárra, városi gőzmalom, takaréki- és világítótelep létesítésére. Idézi Havas Rezsőnek a kikötőügyben a fővároshoz intézett javaslatát, mely szerint Mannheimban a kikötőben 1200 ipartelep alakult, a melyek 47.000 munkást foglalkoztatnak. Ez is, Frankfurt városa is röpiratokkal csinál propagandát az új ipartelepek létesítésének. A mióta a kikötőt létesítették, Mannheimban a polgárok vagyonának átlaga jelentékenyen növekedett, s az ottani polgármester büszkén mondta: „Gazdagok vagyunk és gazdagságunkat kikötőnknek köszönhetjük.”

Budapestenszem szabad visszariadni egy nagyobb szabású intézmény létesítésétől, mely az igazi nagyipar és nagykereskedelem célját szolgálná. A mi kereskedelmi cégeknek némelyike büszkén hivatkozik arra, hogy eredete a XVI. században vész el. Mégis, ezek egyik legtekintélyesebb képviselője így szólt Gondához: „Barátom, mi sokan vagyunk, a kik milliók évi forgalommal dolgozunk, de afféle világkereskedelmi szellem, mint a milyen például a hamburgi nagykereskedő, nálunk nincsen.” Ezt a szellemet kell itt a kikötővel megteremteni.

A kidolgozott nagyszabású terv a Csepelsziget felső csucsat szemelte ki a kikötő részére. Az itt tervezett ipari és kereskedelmi kikötőben, az eredeti terv szerint, tagozódni fog az áru az irány és a minőség szerint. Lesz benne egy *punto franko*, vámmentes szabad kikötő, mely az árut előkészíti és csomagolja. Ez tenné világkereskedelmi ponttá Budapestet. Minden itt létesülő *gyár beleilleszkednék a vízi és a vasúti forgalomba egyaránt*, a rakodás lehető legkönnyebb módjával. Maga a kikötő az ország forgalmi vérkeringésének a gócpontja lenne.

A költség első pillanatra meglehetősen nagy terv kivételére. Ám ezzel nem tiz, hanem száz évre történék gondoskodás a jövődőt, s a kikötő létesítése megoldaná egyben a főváros déli részének rendezését is. Főszabaditáná a Dunapartot a *teherpályaudvartól és a Közraktártól, melyek a városfejlesztés útjának állanak*. Az előbbi helyen 40.000, az utóbbin 15.000 négyszögöl milliókat érő városi terület válna szabaddá az értékesítésre, s fedezné, legalább részben a nagy alkotás költségét. Viszont a kikötő létesítése 550.000 négyszögöl adna új ipartelepek létesítésére. A nyílt bejáratú kikötő létesítése 46 milliót igényel, a miből 26—27 milliót az elevátorok igényelnek. Kis összeggel lehetne a dolgot elkezdni, s fokozatos köz- és magánberuházással folytatni.

A megvalósítás sürgős. A Balkán ébredezni kezd a háború óta, s már az önérzelében megnövekedett kis Szerbia is nemzetközi kikötőt tervez Belgrádban. Szomorú lenne, ha ez a kis ország megelőzhetné Budapestet! A budapesti kikötő létesítése városi kötelesség, mert ez a tényező lenne a főváros meggazdagodásának legnagyobb eszköze. Megvan győződve, hogy Bárczy István dr. polgármesterben, a kinek annyi szociális alkotást köszönhet a város, ebben a kérdésben is meglesz az alkotásnak az a ritka bátorsága, a mely nélkül nagyot teremteni nem lehet! (Taps és éljenzés.) Stettin város főpolgármestere, mikor azt hallotta, hogy ezt a nagy művet és hasznát nálunk a főváros az államnak akarja átengedni, fölkiáltott: „Hogy engedheti ezt Budapest! Nekünk is akart kikötőt építeni az állam, de mi tiltakoztunk az ellen, hogy egy ilyen fontos gazdasági tényezőt kiadjunk a kezünkéből. Stettin területén csak egy ember parancsolhat, mondta végül büszkén, és ez az ember én magam vagyok! Higyjünk és reméljünk, fejezte be előadását Gonda Béla, hogy Bárczy István is lesz annyira büszke és merész, hogy Budapest gazdasági jövőjének intézését kezéből kislátni nem hagyja!

fejezte ki a főváros polgárságának háláját az előadó iránt, a kinek tevékenységére, ugymond, ennél a nagy múnél a jövőben is szükség lesz.

A lakásépítő akció.

Az építkezés és a szociálpolitika ügyosztálya ma számol be együttesen a városi lakásépítő akció I. csoportjáról, a melynek végső leszámolója 1910 óta csak ez évi májusban készülhetett el teljesen. A beszámoló tizenegy bérház és három kislakásos telep adatait tartalmazza, a miknek a létesítése 7.935.154 koronába került. A bérházak létesítése a kis emeletmagasság mellett köbméterenként 18.81—20.84 koronát igényelt, tehát nem volt drága, de a tartósság tekintetében is össze lehet-e hasonlítani ezeket a házakat a magánépítkezéssel, azt az idő fogja megmutatni.

A beszámoló a közgyűlés egyik sürgetésének, a lakók felsorolásának nem tesz eleget. Különbösen sem teljesen őszinte. Az első ciklus adatait folyvást összekeveri a többi ciklusával, valószínűen azért, hogy az első ciklus valódi mérlegét most se legyen kénytelen föltüntetni. Általában a kimutatásnak szembevetendő az a törekvése, hogy a helyzet tiszta föltárását elődazza arra az időre, mikor majd az egész városi lakásépítő akcióról lesz kénytelen beszámolni. Éppen ezért ez a kimutatás nem az, a melyet a közgyűlés sürgetett és várt. Ez nem tünteti föl az akció leszámolt első ciklusának sem szociális, sem gazdasági, sem pénzügyi eredményét, önmagában, minden mástól elvonatkoztatva. Hogy az első ciklus hány lakást, hány lakóval és mennyi bérjövédellel eredményezett, nem tünteti föl. Nem tünteti föl, hogy az egyes házak közül melyiknek a mérlegében van egyensúly a bevétel és kiadás közt, s melyik szorul rá, hogy a másik objektum jövedelme bilentse helyre? Nem szerepel benne a valódi telekérték sem, a mi a mérleg realitásához szükséges lenne, sőt a kislakásos telepek telke egyáltalában nem szerepel azzal az ürüggyel, hogy e telkek kamatoztatásáról a közgyűlés 1909-ben lemondott.

A Népszállóról beszámoló rész pedig egyáltalán nem látszik őszintének. Azt mondja a jelentés, hogy ez a luxusos népjóléti intézmény megnyitása óta telve van. Ezzel szemben az egyik táblázat elárulja, hogy 159.870 bérleti alkalom helyett csak 133.107 bérleti alkalmat vettek igénybe. Meg is vallja az előterjesztés, hogy az első évben az üzemi költségek 6500 koronával haladták túl a bevételt, továbbá, hogy a beruházott összeg amortizációja, a mi 60.000 koronát igényelne, csak 2600 koroná fedezetet talál. A személyi illetmények ezzel szemben egy év alatt 67.187 koronáról 74.202 koronára nőnek, s ez is megokolja a jelentésnek azt a részletét, mely a *fülkék bérének fölemelését* helyezi kilátásba.

A jelentésből ki lehet hámozni azt aényt, hogy a főváros nem sok szerencsével nyult a lakás-üzorá megfékezéséhez. Mert két eset lehet. Vagy megnyugszanak abban az igazságtalanságban, a mi különben csaknem minden városi üzemünknel tapasztalható, hogy egyesekért, tíz vagy huszezer lakosért a főváros kilencszázezer polgára hozzon anyagi áldozatot, csakhogy tíz vagy huszezer ember jobb lakáshoz, élelmezéshez jusson, mint a többi, vagy pedig ha ezt az egyenlőtlen mértéket megszüntetik, a főváros kénytelen adóteherrel mentes házával maga is beállni a lakásüzorások meg a többi üszorások közé és olyan árat szabni, mint amazok. Csakhogy az a csodálatos, hogy míg a lakásüzorások vagyont gyűjtenek, a főváros a Budapestén megszokott lakásbérrrel mindössze azt érheti el, hogy realisan amortizálhatja telkét és ingatlanát s az épületek jókarban tartását is fedezheti a bevételből. Erre a célra, kezelésre és föntartásra együtt, ma az építéstartóknak csak 0.85 százaléka van fölvéve.

A főváros lakásainak általános béremelése különben már jelezve is van a jelentésben. A jelentés ugyanis azt javasolja, hogy a közgyűlés utasítsa a tanácsot, hogy az 1908. évi Wekerle-féle törvényt, mely bizonyos megkötéssel a főváros bérházainak teljes házadómentességet biztosít, megváltoztatni törekedjék. És pedig olyképp, hogy a bérösszeg maximális nagyságát a telekérték 4 százalékában és az eddigi 6 százalék helyett az építés tőkéjének 8 százalékában lehessen megállapítani, s a telek értékét öt évenként lehessen majd a béremelés céljából revízió alá venni.

A jelentésben csak egy megnyugtató és kibékítő momentumot találunk. Ez az, hogy ugy a születés, mint a halálozás arányszáma sokkal kedvezőbbé, kivált a városi kislakásokban, mint nagy átlagban Budapestben.

— **Közgyűlés.** A törvényhatósági bizottság december 3-án, szerdán rendes közgyűlést tart, a melynek tárgysorozatán szerepelnek: az üresedésben lévő V. kerületi városbírói, két tanácsjegyzői és egy árvaszéki fizetéstelen ülnöki állásnak, továbbá